

um frumvarp til laga um heimild fyrir ráðherra Íslands til að leyfa Íslandsbanka að auka seðlaupphæð þá, er bankinn samkvæmt 4. gr. laga 10. nóvbr. 1905 getur gefið út.

Frá meiri hluta nefndarinnar.

Nefndin hefir nú athugað þetta mál, og hefir enginn ágreiningur orðið um það í nefndinni að samþykkja frumvarpið eins og það liggur fyrir, og jafnvel með þeirri breytingu að tímatakmark þessarar viðbótar seðlaútgáfurjettar yrði framlengt til 1. des. 1917, eða fram yfir þann tíma á því ári, að hugsanlegt er, að Íslandsbanki gæti notfært sjer svo mikið af seðlum.

Meiri hlutinn hefir jafnvel viljað teygja sig nokkuð lengra, að eins til samkomulags, án þess þó að telja seðlaaukning eðlilega eða nauðsynlega. Miklu eðlilegra hefði verið á svona tímum að takmarka seðlaútgáfu, ef hægt hefði verið, til þess að gefa myntinni rúm í umferð í landinu.

Minni hlutinn hefir farið fram á að auka seðlaútgáfurjett Íslands banka »eftir því, sem viðskiftaþörfin krefur«, eða að minsta kosti um 1 miljón krónur, en það þykir meiri hlutanum mjög varhugavert, og alveg fráleitt, að veita seðlaútgáfurjett, eftir því sem, ef til vill, ímynduð viðskiftaþörf krefur, sem gæti leitt til ofmikils innflutnings af útlendum vörum, og óeðlilegrar verðhækkunar á öllu er gengur kaupum og sölum. Og auk þess leiðir ofmikil seðlaútgáfa til aukins fjárbralls (Spekulationa) og útrýmir gulli úr landinu. Og hættan er því meiri sem seðlaútgáfurjetturinn er ódýrari.

Ef banki t. d. fær að gefa út seðla á þann hátt, að borga sárlítið eða ekkert fyrir seðlaútgáfurjettinn, þá er freistingin nærri, einkum ef bankinn er hlutafjelagsbanki undir privatmanna stjórn, að koma seðlum sínum út, jafnvel þó fyrirtækin, sem þeir eru lánaðir til, væru til engra hagsmuna fyrir þjóðina, og jafnvel til óþurftar. Og það virðist ekki ábyrgðarlítið fyrir Alþingi að gefa einni stofnun lögpvingað lánstraust hjá þjóðinni svo miljónum skiftir, tryggingarlítið. Og eins og kunnugt er, eru seðlar Íslandsbanka lögboðinn gjaldeyrir með lögpvinguðu ákvæðisverði, sem er fremur sjaldgæft. Og því varhugaverðara er að gera það, sem mjög greinilega var skýrt frá því á síðasta þingi, og það jafnvel af núverandi ráðherra, (sbr. þingskj. 405) að löggjöf bankans væri mjög ábótavant, í öllu því er lýtur að ábyggilegu eftirliti með bankanum, en í ströngu eftirliti felst aðaltryggingin fyrir því, að þjóðin eigi geti beðið neinn skaða við það, að veita bankanum hið mikla lánstraust, sem hann hefir notið hjá almenningi og nemur nú 2½ miljón króna.

Af því hugmyndir manna um seðlaútgáfurjett, eru mjög á reiki, og óljósar, virðist nefndinni nauðsynlegt að skýra dálítið nánar hvað í slíkum rjetti felst og hvernig best verði fyrir það girt, að þjóðin geti beðið neitt tjón af notkun bankaseðla. Og það er því meiri ástæða til þess, sem flestar þjóðir hafa fyr eða síðar strandað á því skeri, að gefa ofmikið út af seðlum.

Svo virðist sem sumir líti svo á, að trygging sú, sem sett er alment

fyrir því, að seðlabankar geti innfeyst seðla sína með mynt er krafist er, sje *veð fyrir öllum seðlum sem í umferð eru á hverjum tíma*, sje nokkurskonar *handveð*, og að seðlarnir sjeu því *forfangsskuld*, ef seðlabankarnir verða gjaldþrota, sem eigi hefir svo sjaldan fyrir komið.

En þetta er algerður misskilningur. Verði seðlabanki gjaldþrota, þá eru seðlarnir að voru álití, eins og hver önnur skuldakrafa í þrotabúi, sem engan forgangsrjett hefir.

Tryggingin fyrir því, að handhafar bankaseðla eigi bíði neitt tjón, felst því alls eigi í því, að þeir hafi neina *veðtryggingu* hjá seðlabankanum, heldur felst hún í því, að bankarnir standi undir *ströngu* og *ábyggilegu eftirliti af hálfu hins opinbera*, og að lög bankanna taki það *ótvírcelt fram*, hvernig eftirlitinu skuli hagað.

Nú voru leidd ljós rök að því, á síðasta þingi, að *hin nauðsynlegustu fgrirmæli um þetta eftirlit vantaði í lögin um stofnun Íslandsbanka*.

Hjer brestur því þá tryggingu, sem önnur lönd setja fyrir seðlaútgáfurjetti.

Og þar sem svo ljóslega var fundið að þessu á síðasta þingi, þá var ekkert eðlilegra, heldur en Íslandsbanki hefði *boðið fram* lögum á löggjöfinni í þessu efni, handhöfum seðlanna til tryggingar, og *bankanum sjálfum til ómetanlegs gagns*.

Í stað þess fer hann nú fram á ótakmarkaðan seðlaútgáfurjett, eða að minsta kosti 1 milj. króna seðla-aukning, án þess að bæta úr vöntun þessarar sjálfsögðu tryggingar, og án þess að leiða nokkur rök að því, að hættulaust sje að gefa út meira af seðlum hjer á landi.

En til þess að dæma um það, þarf grundvallaða rannsókn óvilhallra, og þar til hæfra manna, en það er eigi hægt að framkvæma á stuttum tíma.

Það virðist því augljóst, að hið lögskipaða lánstraust hjá þjóðinni $2\frac{1}{2}$ miljón í seðlum, er veitt bankanum eingöngu upp á hans »ærlega andlit«, án þess tekið sje tillit til þeirra trygginga, sem önnur lönd heimta fyrir slíku lögboðnu lánstrausti, seðlabankanna.

Það ætti að vera öllum ljóst, að Alþingi verður að gæta mestu varúðar í því, að beita minni varkárni í fjármálum sínum, en nágrannaþjóðirnar, þar sem það mundi ganga út yfir lánstraust landsins yfirleitt, sem má sist við því að veikjast.

Hvert einasta land, sem veitir banka rjett til þess að gefa út banka-seðla, gerir það samkvæmt nákvæmri rannsóku á því, hvað mest megi gefa út af seðlum, eins og sjá má af skýrslunni með nefndarálití þessu.

Þess vegna ákveða flest lönd, hvað mikið megi vera í umferð af seðlum umfram gull það, sem seðlabankinn hefir í vörslum sínum, seðlunum til innlausnar.

Flest lönd munu gæta þess, að eigi geti verið meira af seðlum í umferð, en sem svarar helmingnum af nauðsynlegum gjaldmiðli, eða minna, eða sem svarar því sem viðskiftin í landinu eru meiri á nokkrum tíma árs, en þau eru í meðallagi aðra tíma ársins.

Meðfylgjandi skýrsla sýnir þetta ljósast.

Skýrslan sýnir:

1. Hvað 12-seðlabankar mega gefa út mikið af seðlum.
2. Hver gullforðatryggingin er.
3. Hvað sú raunverulega gullforðatrygging hefir numið til jafnaðar í 5 ár (1908—1912).
4. Fólkstölu landanna, fyrir utan nýglendur.
5. Hvað margar krónur koma þá á mann í ógulltrygðum seðlum.
6. Og loksins með hvaða skilmálum hin ýmsu lönd veita leyfi til þess, að gefa út meira af seðlum, en upphaflega hefir verið ákveðið, að gefa mætti út að jafnaði.

Af skýrslunni sjest, að hin raunverulega mynttrygging er venjulega miklu meiri en hin lögákveðna gullforðatrygging, og að gullforðatryggingin er að meðaltali *langlægst* hjá Íslandsbanka, enda þótt hann reki stór sparisjóðs- viðskifti, sem öðrum seðlabönkum mun ekki leyft að reka. Og elgi er auðið að sjá af reikningum þess banka, hvað myntforðinn er að meðaltali á hverju ári; að eins sjest, hvað hann er í lok hvers árs, og nam hann í árslokin, að meðaltali í 5 ár (1908—1912,) $33\frac{1}{2}$ af seðlafúlgunni, sem var í umferð.

Af skýrslunni má enn fremur sjá, að af 11 eða 12 bönkum gefur Íslandsbanki mest út af *ógulltrygðum* seðlum á mann í landinu, þó ekki sje tekið tillit til seðla landssjóðs.

En einhverjar þýðingarmestu upplýsingarnar, sem skýrsla þessi veitir, eru athugasemdirnar við hvert land um það, *með hvaða kostum bankarnir mega gefa út seðla umfram það, sem reynslan og vísindin hafa komist að niðurstöðu um, að gefa megi út jafnaðarlega af seðlum.*

Í flestum löndunum er leyft að fara út yfir þetta takmark, *en þess vandlega gætt, að bankarnir hafi engan hag af því, annan en þann, að geta gripið til einhvers gjaldmiðils, ef fyrir kemur, að áætlanir þeirra um viðskifti, er þeir hafa tekið að sjer, raskast fyrir einhver ófyrirsjeð óhöpp, óvanalegt misæri, verkföll o. s. frv.*

Bönkunum er þá til ómetanlegs gagns að geta gripið til svona fjár, til þess að geta komið sjer úr klipu, *þó þeir hafi engan beinan arð af slíkum seðlum.*

Að miða seðlaútgáfu við það, sem svonefnd »viðskiftaþörf« krefur er harla óbyggilegur grundvöllur, enda mun *sá grundvöllur* alls eigi vera notaður í öðrum löndum, sem aðalgrundvöllur. Það þarf ekki annað en benda á seðlabankafyrirkomulagið í Bandaríkjunum og Kanada til að sjá það. Þar er ákveðið að hver seðlabanki megi að jafnaði gefa út í seðlum *jafnmikla upphæð og innborgað hlutafje nemur* (með markaðsverði). Þar er því ekki bygt á þessari svonefndu viðskiftaþörf.

Lög Kanada um seðlabanka eru frá 1913, og því sennilega nýjustu lögin um það efni.

Það virðist og fjarstæða, að veita seðlabanka seðlaútgáfurjett, eftir því sem *hann* álítur að hann þurfi að brúka af seðlum, eða geti komið út, og því meiri fjarstæða er það, þegar seðlaútgáfurjetturinn þá líka á að vera ódýr eins og áður er skýrt.

Þar sem það hlýtur að vera afar örðugt fyrir Alþingi að gera sjer grein fyrir hvað ráðlegt sje að gefa út af seðlum hjer á landi, þá vill meiri hluti

nefndarinnar eindregið ráða til þess að Alþingi taki upp grundvöll þann, sem Bandamenn hafa valið sjer, sem er og í fullu samræmi við skoðun *stofnenda Íslandsbanka*, en leyfa honum í *viðlögum* að gefa út $\frac{1}{2}$ miljón kr. umfram.

Eins og andmælendur seðlaaukningarinnar á síðasta þingi bentu á, var alls eigi brýn nauðsyn til að auka við seðlana þá. Reynslan hefir og sýnt, að Íslandsbanki notaði ekki alla sína gömlu seðlafúlgu, og átti þó inni erlendis allmikið fje alt árið. Og öldungis eins mundi það vera nú, og jafnvel að mun minni ástæða til seðlaaukningar nú en í fyrra, þar sem sumarið í ár befir verið mesta þurka sumar, og saltfiskur því komist fljótar í verð en í fyrra, enda meira selt af óverkuðum fiski í vor en dæmi eru til áður.

Peningaaðstreymi að bönkunum hefir því verið óvenjulega mikið það sem af er árinu, og mun halda áfram vegna hins háa verðs á öllum afurðum.

En þrátt fyrir þetta, og að eins til þess að styðja að góðu samkomulagi, að svo miklu leyti sem í voru valdi stendur, vill meiri hluti nefndarinnar leggja til, að frumvarpið verði samþykkt með þeirri breytingu, að gildi laganna nái til 1. des. 1917.

Ef vjer gætum búist við því, að Alþingi hagaði sjer í þessu máli eins og þing annara landa, sem hafa bæði reynsluna og þekkinguna að baki sjer, og máttinn til að framfylgja því rjetta í aðalmálum sins lands, eins og skýrslan sýnir, þá mundum vjer halda því fram, að Íslandsbanki greiddi $5\frac{1}{2}\%$ af þeim hluta seðlaviðbótarinnar, sem eigi er gulltrygður — en $5\frac{1}{2}\%$ vextir munu vera hjer meðal banka-útlánsvextir.

En þar sem eigi mun nein von um, að Alþingi notfæri sjer þessa grundvallarreglu annara landa til þess að fyrirbyggja óhæfilega mikla notkun bankaseðla, þá er meiri hlutanum alveg sama um, hvort bankinn er látinn borga 2% skatt af seðlunum eða ekki neitt, því það er ekki aðalatriðið fyrir nefndinni, að fyrirbyggja, að bankinn njófi hags, þó óeðlilegur sje, af notkun seðlaviðbótarinnar, heldur að koma í veg fyrir að hann gefi út of mikið af seðlum, borið saman við önnur lönd, sem gæti orðið landinu fremur til niðurdreps en stuðnings, þegar öllu væri á botninn hvolft, og það mundi fljótt koma í ljós, ef vjer yrðum fyrir verulegu misæri. Landssjóðurinn mundi þá jafnvel ekki verða ósnortinn.

Vjer ráðum svo til að frumvarpið verði samþykkt með eftirfarandi breytingu.

BREYTINGARTILLAGA.

Fyrir »til loka septembermánaðar 1915« komi:
1. desember 1917.

Neðri deild Alþingis, 9. ágúst 1915.

Hjörtur Snorrason,
formaður.

Björn Kristjánsson,
skrifari og framsögum.

Jón Jónsson.

Þorleifur Jónsson.

Fylgiskjal.
(Leiðrjett).

Skýrsla um seðlaútgáfu og tryggingu fyrir seðlaútgáfu nokkurra landa.

Seðlabankarnir	Ákveðin seðlaútgáfa	Gullfordaþrygging að lögum	Raunveruleg gullfordaþrygging meðaltal ári 1908—1912	Fólkstærlandanna	Kæmur þá á mætti í ógulltrygðum seðlum kr. aur.	
1. England, Skotland og Írland.....	£ 27,480,884			1913 46,035,570	10	83
Par af Englandsbanki	£ 18,450,000	ruá vera ógulltrygt	130%			
2. Ríkisbankinn þýski.....	Mrk. 750 milj.	minst 1%	70% par af mynt 66%	1913 64,925,993	6	85
3. Austurríkis- og Ungverjabanki...	Kr. 600 milj.	40%	78% par af í mynt 75%	1911 51,819,000	5	23
4. Banki Ítalíu.....	Lir. 600 milj.	40%	79% par af í mynt 73%	1911 34,813,975	8	32
5. Rússlandsbanki...	Rubl. 600 milj.	50% í gulli	119% par af í mynt 105%	1911 133,055,000	4	38
6. Finnlandsbanki...	Mrk. 40 milj.	50%	117%	1911 3,154,825	4	57
7. Ríkisbanki Svía...	Kr. 100 milj. frámyfir gullforda	40 milj. minsti gullfordi	58% par af í gullm. 43%	1911 5,561,899	17	98
8. Noregsbanki.....	Kr. 35 milj. umfram gullforda		63% par af í gullm. 39%	1912 2,435,705	14	36
9. Ísland: Íslandsbanki.....	Kr. 2,500,000	37% ógulltrygðir	40,7%	85,183	18	34
Landssjóðs seðlar	Kr. 750,000				8	80
10. Kanadabankar...	Bankarnir mega gefa út jafnmikið og innborguðu hlutfæ þeirra nemur <i>eftir markaðsverði</i> .			Kr.	27	14
11. Bandaríkja- bankar.....	Mega gefa út jafnmikið í seðlum og innborguðu hlutfæ bankanna nemur <i>eftir markaðsverði</i> .					

1. Heimilt er Englandsbanka að gefa meira út af seðlum gegn *jafngildi* í gulli.
2. Heimilt er þýska ríkisbankanum að gefa meira út af seðlum gegn 5% vöxtum á ári af ógulltrygðu viðbótinni, sem greiðist 7., 15. og 23. hvers mánaðar. Þannig verður skatturinn 5.48%.
3. Austurrikis- og Ungverjalands-bankinn má auka seðla sína nákvæmlega eftir sömu reglu og ríkisbankinn þýski.
4. Banki Ítala má aldrei hafa minni gullforða en 40%. Sje gefið meira út en 660 miljónir fær ríkið $\frac{1}{3}$ forvaxta af fyrstu 50 milj.; $\frac{2}{3}$ forvaxta af 50—100 milj.; *alla forvextina* á 100—150 milj. og ef gefið er út 150 milj. eða meira 7 $\frac{1}{2}$ % ársvexti.
5. Má gefa út meira gegn *jafngildi* í gulli.
6. Finnlandsbanki má gefa út 10 milj. umfram hina ákveðnu upphæð án skatts, *ef brýna bráðabirgða nauðsyn ber til*, og með landsstjórnarleyfi.
7. Ríkisbankinn sænski má ekki gefa meira út í ógulltrygðum seðlum.
8. Noregsbanki má með leyfi landsstjórnarinnar, og af gildum ástæðum, gefa meira út af ógulltrygðum seðlum gegn 6% ársvöxtum í rikissjóð fyrir 1. mánuðinn, sem svo hækkar um $\frac{1}{3}$ % fyrir hvern mánuð.
9. Óútkljáð.
10. Kanadabankarnir mega gefa út meira af seðlum, en hlutfje þeirra nemur, *gegn jafngildi í gulli*, sem afhent er landsstjórninni til geymslu (central gold reserves). Þeir mega og gefa út 15% að auki í seðlum um uppskerutímann (1. sept. til síðasta febr.) gegn 5% skatti í rikissjóð.
11. Bandaríkjabankarnir mega gefa út meira af seðlum gegn 5% ársvöxtum 1. mánuðinn, sem fari hækkandi um 1% fyrir hvern mánuð sem á eftir fer, upp að 10%. *Alls* má gefa út af seðlum í Bandaríkjunum, *gulltrygðam og ógulltrygðum*, 500 miljónir dollara. Fólkstalan var 1913 106,530,520. Koma þá á mann kr. 16,60.